

## Amazon'da gezegenin geleceğinin ayak sesleri

Halkların Zirvesi (Cúpula dos Povos rumo à COP30) 12-16 Kasım 2025 tarihleri arasında Brezilya Amazonları'ndaki Belém'de bir araya geldi. Lula hükümeti iki yıl öncesinden COP 30 hazırlıklarını başlatmıştı. Bu kararlılığın arkasında Tropical Forests Forever Facility (TFFF-Sonsuza Kadar Tropik Ormanlar Fonu) adlı çokuluslu devasa bir fon kurularak finansal getirisinin tropik ormanlarını "ayakta tutan" ülkelere performansa dayalı ödemeler şeklinde aktarmayı vaat eden bir mekanizma oluşturma iddiası vardı.

## Neden Amazon?

Yalnızca 2022 yılının ocak-haziran ayları arasında Amazon Yağmur Ormanları'nın 4 bin kilometrekarelik kısmı tarım ve diğer gıda üretim şirketlerine yer açmak amacıyla yok edildi. Bolsonaro'nun başkanlığının son ayında (Aralık 2022) yalnızca Brezilya'ya ait Amazon bölgesindeki ormansızlaşma oranı %150 arttı.

Bugün ormanın yaklaşık %17'si yok edilmiş halde; bu durum yerli halkların yerinden edilmesine, birçok hayvan ve bitki türünün yok olmasına ve küresel ısınmanın daha da kötüleşmesine yol açıyor. Tarım endüstrisi, Güneydoğu Asya'daki tropikal ormanları da tehdit ediyor; mevcut ormansızlaşma hızıyla, 2100 yılına kadar bölgedeki biyolojik çeşitliliğin %40'ından fazlasının kaybolacağı tahmin ediliyor.

Bu aynı zamanda dünyanın karbon yutaklarının da sonu demek. Zaten 427 ppm, güvenli sınırın yüzde 22 üzerinde...

## Diplomatik tiyatro baskını ve küresel eylemin gücü

Belém'de, artık bir uluslararası sivil toplum kuruluşuna dönüşmüş olan Birleşmiş Milletler'in küresel iklim zirvesi bir diplomatik tiyatro, bir fuardan ibaret olan COP 30 Resmi Zirvesi, bizler için son 30 yıldır olduğu gibi bu yıl da yeşile boyama dışında bir anlam ifade etmedi. Nitekim, yerli halklar sayesinde Amazon havzasının yalnızca bir ekosistem değil, aynı zamanda siyasal bir özne olduğunu bütün dünya gördü. Yerli halklar, resmi zirveyi basarak, özellikle **topraksızlaştırma, yasadışı madencilik ve fosil yakıt projelerinin Amazon'dan tamamen çıkarılması** taleplerini uluslararasılaştırdı.

Belém'deki Halkların Zirvesi çalışması ise bir yıl öncesinde kurulan mekânlar, Amazon zirveleri, yerel koalisyonlar ve uluslararası komisyonlarla hummalı bir çalışma yürüttü.

Bu sürecin sonunda köylüler, kölelikten kaçan özgür siyahların torunları, balıkçılar, sürdürülebilir ormancılıkla geçinen geleneksel halklar, kabuklu deniz ürünleri toplayıcıları, kent işçileri, sendikacılar, evsizler, hindistancevizi kırıcıları, yerli halklar, kadınlar, LGBTQIAPN+ topluluğu, gençler, Afro-soylular, yaşlılar, orman, kırsal bölge ve çevreleri, deniz, nehir ve göllerden gelen halklardan oluşan; yerel, ulusal ve uluslararası hareketlerden gelen 70 binden fazla kişi 15 Kasım Küresel Eylem Günü'nde Amazon'un sömürgeciler tarafından neşter atılan kalbi Belém'de bir araya geldi.

Yürüyüşün dört ana örgütleyicisi vardı: MST, CUT, MAM ve MAR. MST ve CUT, Brezilya'nın en geniş halk örgütleri olmanın yanı sıra PT'nin kuruluşunda da belirleyici rol oynamış iki tarihsel hareketi temsil ediyordu. MST'nin kır hareketi içindeki köklü deneyimi, toprak işgalleri ve agroekoloji temelli üretim pratikleri, yürüyüşte görülen en güçlü siyasal damarlardan birini oluşturdu. CUT'nin ülkedeki en büyük işçi konfederasyonu olarak yürüyüşte yer alması, işçi sınıfının taleplerinin yalnızca ekonomiye değil, çevre ve enerji politikalarına da yöneldiğini gösteriyordu. Ancak yürüyüş, yalnızca bu iki büyük örgütün gölgesinde değildi. Barajlardan Etkilenenler Hareketi'nin (MAR) yıllardır baraj projeleri ve HES inşaatları nedeniyle yerinden edilen, mülksüzleştirilen topluluklarla birlikte yürüttüğü mücadele, yürüyüşte su egemenliği kavramını öne çıkardı. Madenlerden Etkilenenler Hareketi'nin (MAM) maden şirketlerinin neden olduğu çevresel ve toplumsal yıkıma karşı verdiği militan mücadele, özellikle siyah ve yerli kadınların öncülüğünde, yürüyüşe en keskin anti-ekstraktivist hattı taşıdı. Bu örgütlerin her biri, Amazon havzasında yaşamın hangi mekanizmalarla tehdit edildiğinin somut tanıklarıydı.

Yürüyüşün dikkat çekici unsurlarından biri de uluslararası katılımın gücüydü. La Via Campesina'nın dünyanın dört bir yanından gelen temsilcileri, MST ile yan yana yürüyerek gıda egemenliğinin sadece Brezilya'nın değil, tüm gezegenin ortak mücadelesi olduğunu görünür kıldı. Friends of the Earth International, yıllardır sürdürdüğü fosil yakıt karşıtı kampanyalardaki deneyimini Amazon'un mücadelesiyle buluşturdu. Dünya Kadın Yürüyüşü ise feminist ekonominin, bakım emeği krizinin ve toplumsal yeniden üretim mücadelelerinin Amazon'daki kadınların deneyimleriyle nasıl iç içe geçtiğini sahnede görünür kıldı. Uluslararası örgütlerin flamaları, pankartları ve sloganları yürüyüşe küresel bir ritim ve başka ülkelerden gelen direnişlerin sesini kattı.

CUT'nin yanı sıra büyüklü küçüklü, çoğu daha radikal çizgide olan sendikaların yürüyüşte görünmesi, 15 Kasım'ı yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda sınıfsal bir mobilizasyon haline getirdi. Liman işçileri, Amazon havzasında taşımacılık yapan nehir işçileri, belediye çalışanları, sağlık ve eğitim emekçileri, su ve kanalizasyon işçileri gibi farklı sektörlerden grupların katılımı, Lula hükümetinin enerji, su ve toprak demarkasyonu konularındaki yetersizliklerine karşı yükselen eleştirinin sınıf temelinde de karşılık bulduğunu gösteriyordu.

Yürüyüş boyunca estetik, teatral ve performatif bir enerji vardı. Amazon mitolojisindeki figürleri dev kuklalarla taşıyan gruplar, su ruhlarını canlandıran dansçılar, yerli kozmolojisini ifade eden kostümler ve ritüelistik sahneler, yürüyüşü yalnızca bir protesto olmaktan çıkarıp kolektif bir hafıza ve direniş törenine dönüştürdü. Sokak tiyatroları, maden şirketlerinin köyleri nasıl yok ettiğini ya da barajların kadınların yaşamını nasıl altüst ettiğini dramatik sahnelerle aktarıyor; müzik grupları ise atabaque, davul ve marakalarla yürüyüşün kalp atışını belirliyordu.

Yürüyüşten hemen önce polisin güzergâhı kapatacağı yönünde söylentiler yayılmıştı. Özellikle 4 kilometrelik ana hattın "güvenlik gerekçesiyle" engellenebileceği konuşuluyordu. Ancak beklenen olmadı. Muhtemelen kitlenin büyüklüğü, uluslararası delegasyonların varlığı ve devletin böyle bir çatışmanın siyasi maliyetini göze almaması nedeniyle güzergâh son anda tamamen açıldı. Böylece yürüyüş 4 kilometrelik hattı, bir nehir gibi akarak, kararlı adımlarla tamamladı.

Sloganlar yürüyüşün atmosferini belirleyen en görünür unsurlardan biriydi. “Demarcação Já!” çağrısı, yani “Topraklarımız hemen tanınsın!” talebi, yürüyüş boyunca defalarca yankılandı ve Lula hükümetine yönelik eleştirilerin merkezine oturdu. Bunun yanında “Petrol def olsun!”, “Su halkındır!”, “Enerji bir meta değildir!”, “Madencilik çekip gitsin!”, “Barajlara hayır!” ve “Endüstriyel tarım ölümdür!” sloganları, yürüyüşün net ve tartışmadan uzak politik hattını belirledi. Bu sesler yalnızca reddiyeyi değil, aynı zamanda endüstriyel tarıma karşı agroekoloji temelli bir gelecek vizyonunu da dile getiriyordu.

Türkiye Delegasyonu’nun 13 Ekim’de aramızdan alınan belgeselci-ekoloji aktivisti Hakan Tosun pankartıyla yürümesi, yürüyüşün uluslararası dayanışma boyutunu derinleştiren bir başka unsur oldu. Dünyanın her yerinden aktivistler pankartı görünce durdu, fotoğraf çekti, kim olduğunu sordu, Türkiye’deki ekoloji mücadelesi hakkında bilgi almak istedi. Ekoloji mücadelesi içinde öldürülen bir gazetecinin adının Amazon’un kalbinde taşınması, mücadelelerin artık ulusal sınırları aşan ortak bir kaderi olduğunu gösteren güçlü bir sembol oldu.

15 Kasım yürüyüşü, COP30 sürecinin ötesine geçen bir politik moment yarattı. Bu yalnızca barajlara, maden şirketlerine, fosil yakıtlara ve endüstriyel tarımın şiddetine karşı bir yürüyüş değildi; Amazon’un kalbinde halkların, kadınların, işçilerin, köylülerin, yerli toplulukların ve küresel hareketlerin buluşarak kurduğu yeni bir siyasal ufku ayak sesleriydi. Bu yürüyüş Lula hükümetine güçlü bir hatırlatma, küresel iklim adaleti hareketine ise yeni bir başlangıç noktasının işareti oldu.

## **Halkların Zirvesi**

Glasgow’daki COP26’dan bu yana, bu ölçekte, bu kadar çok hareketin ve örgütün kendi gündemini masaya koyabildiği bir süreç yaşanmamıştı. COP27’nin Mısır’da, COP28’in Birleşik Arap Emirlikleri’nde, COP29’un Azerbaycan’da otoriter rejimler altında yeterli demokratik koşullar bulunmaması nedeniyle Halkların Zirvesi örgütlenmemişti.

Belém’de üniversite kampüsüne yayılan yüzlerce etkinlik, 1.100’den fazla örgütün imza verdiği bir deklarasyonla sonuç bildirgesi yayımladı. Onlarca ülkeden gelen toplam 23 bin katılımcı vardı. Politik Komisyon, Amazon’un en derinlerinde yaşayan yerli halkları zirveye taşımak için 7 bin 500 delegenin yemek, ulaşım ve konaklama ihtiyaçlarını karşıladı.

Halkların Zirvesi kendini yıllardır “alternatif zirve”, “halk zirvesi”, hatta fiilen “karşı zirve” olarak kuran bir geleneğin parçası. Bu sefer de birçok örgüt ve aktivist, zirveyi COP süreçlerine karşı bir odak olarak gördü. Ama yerelde Politik Komisyon sürecin başlangıcında “karşı zirve” ifadesini kullanmayarak hükümetle politik bir uzlaşma sağlamıştı. Böylece Lula hükümetinin zirveyi açıkça desteklemesi, bütçenin dörtte üçünü üstlenmesi (toplam bütçe 4 milyon dolar) ve süreçte Halkların Zirvesi’ni meşru bir muhatap olarak tanıması sağlanmış. Yani pratikte devletin iklim politikalarını, fosil yakıtlardan çıkıştaki isteksizliğini, Amazon’da petrol arama ısrarını hedef alan bir “karşı”lık var; ama kullanılan dil çoğu kez “eleştirel ortaklık” gibi üçüncü bir yolu tarif ediyor. Zirve boyunca koridorlarda, çadırlarda, atölyelerde en sert tartışmalar tam da bu başlık etrafında gerçekleşti.

MST, yani Topraksız Köylü Hareketi, zamanında PT’nin kurucu bileşenlerinden biri olmasına rağmen, tam da TFFF konusunda hükümete en sert eleştirileri getiren aktörlerden. MST ve benzeri hareketler TFF’yi, ormanı spekülasyon nesnesine çeviren, ekolojik krizi yaratan

finansal mantığı “yeşil” bir ambalajla geri getiren bir araç olarak tarif ediyor. Ormanı yaşayan bir ekosistem değil, “varlık sınıfı” olarak tanımladığı; kararlara Dünya Bankası ve finans aktörlerinin yön verdiği; yerli halkların ve orman topluluklarının ise sürecin kenarına itildiği söyleniyor. Kısacası fon, dışarıdan bakınca Brezilya’nın iddialı yeşil inisiyatifi gibi görünse de, içeride anti-kapitalist ve yerel hareketler açısından ciddi bir fay hattı yaratmış durumda.

Halkların Bildirgesi, bu tartışmaların içinden süzülerek çıktı. Metin kapitalizmi iklim krizinin ana nedeni olarak tanımlıyor, küresel Kuzey’i, çokuluslu şirketleri ve yerel egemen sınıfları doğrudan sorumlu tutuyor. Fosil yakıtlardan çıkış, piyasa temelli “sahte çözümler”in reddi, adil dönüşüm talebi metnin kalbinde yer alıyor. Kulislerde konuşulan, birçok katılımcının da hissettiği şey şu: Bildirgenin ilk taslaklarında fosil yakıtlar, özellikle de Amazon’da petrol arama girişimleri çok daha sert formüle edilmişti. PT’ye yakın kimi aktörler, “Hükümetin elini COP30 öncesinde tamamen bağlamayalım” diyerek bu ifadelerin yumuşatılması için bastırdı. Sonuçta fosil çağının sonu talebi metinde kaldı ama Lula hükümetinin belirli projelerine doğrudan göndermeler törpüldü.

Bu gerilim, zirvenin kapanışında daha da görünür oldu. Çevre Bakanı Marina Silva’nın, Lula’nın zirveye hitaben kaleme aldığı mesajı okuması, devlet ile halk süreci arasındaki bu “gerilimli ortaklık”ın simgesiydi. Bir yanda “Bu zirve olmasa COP30 da olmazdı” diyen, Halkların Zirvesi’ni kendi başarı hanesine yazan bir hükümet söylemi; diğer yanda kapitalizmi mahkûm eden, fosil yakıt dinamiğini hedef alan, finansallaştırılmış çözümleri reddeden bir halk bildirgesi.

Belém deneyimi, güçlü bir Halkların Zirvesi için iki temel koşulu gözümüzün önüne seriyor: Yerel hareketlerin gerçek gücü ve devletle kurulan mesafenin niteliği. Brezilya’da MST’den yerli halk örgütlerine, kent hareketlerinden sendikalara uzanan onlarca yıllık mücadele birikimi olmasaydı, federal hükümetin bütçe desteği tek başına böyle bir halk sürecini yaratamazdı. Türkiye’de benzer bir süreç için Kaz Dağları’ndan Akbelen’e, İkizdere’den Şırnak’a uzanan ekoloji direnişlerini; kadın hareketini, Kürt özgürlük hareketini, işçi sendikalarını, göçmen örgütlenmelerini ve kent adaleti hareketlerini yan yana getiren gerçek bir iklim adaleti blokuna ihtiyaç var.

### **Belém’den Türkiye’ye uzanan sorular**

Diğer yandan, Belém’de gördüğümüz devlet-sivil toplum ilişkisi Türkiye’ye bire bir tercüme edilemez. Brezilya’da bütçenin büyük kısmını hükümet üstlenirken bile TFFF gibi projelerde sert tartışmalar yürütülebildi. Türkiye’de aynı ölçekte bir finansman, çok daha ağır siyasi kontrol ve propaganda karşılığında gelecektir. Bu da bizdeki olası bir Halkların Zirvesi’nin, daha baştan uluslararası dayanışmaya dayalı, bağımsız bir finansal zemin aramak zorunda kalacağı anlamına geliyor.

Sonuçta Belém’deki Halkların Zirvesi iki şeyi aynı anda yaptı. Bir yandan kapitalizmi ve fosil ekonomisini hedefe koyan, yerli halkların toprak haklarını, feminist iklim adaletini, gerçek bir adil dönüşümü savunan güçlü bir politik hat kurdu. Diğer yandan yeşil finans mimarisine iç içe geçen, devlet destekli ama devleti de eleştiren karmaşık bir alan açtı. Türkiye’den bakınca bu zirve hem ilham verici bir laboratuvar hem de neleri önceden tartışmamız gerektiğini söyleyen bir uyarı işareti gibi duruyor.

Eğer Halkların Zirvesi Türkiye’de olacaksa, asıl mesele şu soruda düğümlenecek: Biz o güne kadar kadınların, işçilerin, Kürtlerin, göçmenlerin, köylülerin ve gençlerin gerçekten özne olduğu bir iklim adaleti sürecini örmüş olacak mıyız? Belém’den taşıyabileceğimiz en önemli deneyim, tam da bu soruyu bugünden sormak ve cevabını örgütlemeye başlamak.

Sonuç olarak, COP'lara yönelik eleştiriler haklı: Kararların bağlayıcılığı zayıf, yerel halkların söz hakkı sınırlı, fosil lobisi giderek büyüyen bir gölge gibi müzakerelerin üzerinde. Buna rağmen bu süreç, küresel ölçekte iklim adaleti mücadelesinin devletleri köşeye sıkıştırabildiği yegâne resmi zemin olmaya devam ediyor. AKP iktidarında COP31’in Türkiye’ye gelmesi, Ankara’nın bir anda iklim dostu bir rejime dönüşeceği anlamına gelmiyor; ama iklim krizini, demokrasi krizini ve sosyal adalet mücadelesini birlikte düşünmek zorunda olduğumuzu çok çıplak biçimde ortaya koyuyor. Bu zirveyi, iktidarın yeşil vitrini olmaktan çıkarmanın yolu da tam burada: Gerçek tabloyu, gerçek emisyonları, gerçek hak ihlallerini, gerçek direnişleri görünür kılmak ve COP31’i, iktidarın değil halkların yararına olacak bir karşı-hegemonik süreç haline getirmek.

**İklim Adaleti Koalisyonu Belém Delegasyonu**  
**Ecehan Balta, Çiğdem Özbaş**